

Carsten
Bothe

KŮŽE

pomůcky, šití, výrobky

nové
projekty

GRADA®

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

KŮŽE – nové projekty

pomůcky, šití, výrobky

Carsten Bothe

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
info@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 234 264 401
jako svou 8539. publikaci

Projekty a texty: Carsten Bothe

Fotografie: z archivu autora a Ladislav Hemrlík (1, 3, 8, 13 a obálka)

Z německého originálu **Leder Nähen – Neue Projekte**, vydaného nakladatelstvím Heel, přeložila: PhDr. Květa Böhmer

Sazba a grafická úprava: Mg.A Kateřina Krédlová

Odpovědná redaktorka: Ing. Jana Minářová

Počet stran 112

První vydání, Praha 2022

Vytiskla tiskárna PBTisk a.s., Příbram

Copyright © 2020 Originally published in German by HEEL Verlag GmbH, Germany, under the title: Leder Nähen – Neue Projekte.

Licensing Agency: Agentur Dr. Ivana Beil, Schollstr. 1, D - 69469 Weinheim

© Grada Publishing, a.s., 2022

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

Doporučení a pracovní postupy v této knize byly autorem ověřeny, přesto nelze za ně převzít odpovědnost.

Autor ani nakladatelství neručí za jakékoliv věcné, osobní ani majetkové škody.

ISBN 978-80-271-4917-9 (pdf)

ISBN 978-80-271-3179-2 (print)

Carsten Bothe

Kůže

pomůcky, šití, výrobky

nové projekty

GRADA®

Kůže je ušlechtilý a přirozeně odolný materiál, příjemný na omak, jenž dobře zvládne i dlouhé roky užívání. Šití kůže je navíc hobby dostupné, obejde se bez většího vybavení i investic, nenadělá se při něm moc nepořádku a pokaždé vznikne něco neotřelého a individuálního, tedy ideální zábava pro kohokoliv, i pro jakýkoliv, byť sebemenší prostor. Jestliže umíte kůži jen trochu naslouchat, mluví k vám i ten nejdrobnější přířez, i ten nejmenší kožený výrobek. A je pak jedno, zda se pustíte do těžšího projektu, či si uděláte-li radost jen přívěskem ke klíčům.

Pokud již zkušenosti s kůží máte, najdete v této příručce novou inspiraci, nápady a vhodné tipy. Ale i začátečníci si přijdou na své: v kategorii „jednoduché projekty“ naleznete tipy a návody vhodné pro první krůčky. Postupy nejsou neměnné, mají posloužit jen k prvotní orientaci, ta už vás dovede dál k vytvoření vlastního originálního výrobku: Vezměme si například návod na koženou zástěru.

Není nutné držet se přesně popisu, mým cílem bylo ukázat, jak docílit dobrého střihu a vysvětlit, proč je dle mého názoru vhodnější zpracovávat koženou zástěru tímto způsobem, a ne jiným. Ale to zdaleka neznamená, že je to způsob jediný! Časem si možná vymyslíte postup zcela jiný. Jaký se nejlépe osvědčí vám, na to přijdete časem nejlépe sami.

Těším se všechny na vaše připomínky, názory a otázky, jež mi můžete poslat na: info@carstenbothe.de. Vždy na ně rád odpovím. U všech projektů vám přeji dobrou zábavu a hodně zdaru!

Srdečně Carsten Bothe

Obsah

Nástroje	8
Pracovní místo	9
Podložka na řezání kůže	9
Kamenná deska	9
Nože	10
Šídla	10
Jehly	10
Nitě	11
Drážkovač a hranorižek	12
Lešticí kostice	12
Šicí svěrka	13
Ostatní pomůcky	13
Druhy použitých usní	14
Sedlářská useň	14
Chromová useň	14
Hladká useň	15
Nubuk a semiš	15
Techniky šití	16
Sedlářský šev	16
Stromečkový šev	24
Šití semišové kůže	28

Úpravy kůže	32
Ražba do kůže – puncování	32
Splétaný vzor	34
Meandrový vzor	42
Ozdobné raznice	42
Zpracování povrchu	44
Barvení	45
Tvrzení	47
Nýtování	49
Jednoduché projekty	52
Náramky	52
Kožená zástěra	60
Přívěsek na klíče	69
Středně obtížné projekty	76
Řemen na sekyrku	76
Obal na knihu	84
Kožené šle	90
Náročnější projekty	96
Držák na lahve	96
Voděodolná plnitelná lahev z kůže	100

Upozornění:

Návody jsou popisovány kvůli snadnější orientaci u jednotlivých činnostech z pohledu praváka. Levák si musí návody odpovídajícím způsobem upravit sám.

Lekce 1

Nástroje

S těmito několika nástroji už můžete vytvořit pěkné kožené výrobky.

K profesionálnímu šití kůže je zapotřebí většího množství nástrojů a pomůcek. Ale je-li to pro vás jen hobby, stačí pro začátek mnohem méně: šídlo, dvě jehly, špulka nití a vhodný ostrý nůž. Ostatní lze při troše zručnosti nahradit improvizací. Kůži můžete místo na svorku napnout na svěrák, stehy se dají předkreslit i pomocí školního kružítka a hrany se vyleští i rukojetí vhodného náradí. Ale mám-li být upřímný, na kráse a profesionalitě získají kožené výrobky stejně až postupným používáním nástrojů ze specializovaného obchodu. V následujících řádcích se dozvíte něco o základních nástrojích.

Pracovní místo

Na šití kůže je sympatické, že není hlučným koníčkem, nenadělá se žádný nepořádek, je to zkrátka příjemné skromné hobby, i co se prostoru týče. Na jednodušší formy zpracování kůže postačí normální kuchyňský stůl, nutnou podmínkou je však velmi dobré osvětlení, dopadající současně z několika stran. Kvalitní osvětlení je důležité hlavně u ražení do kůže, při němž vždy

alespoň jedna ruka či pracovní nástroj vrhá na useň nežádoucí stín. A ještě něco: pracovní stůl musí být dostatečně stabilní a prostorný, aby se na něm dala rozprostřít i velká kůže s rozsáhlým stříhem. Ale dobrý stůl je v podstatě nutný i při zpracování obyčejného dlouhého přířezu kůže, i kdyby to měl být pouze řemen.

Podložka na řezání kůže

Na řezací podložce budete kůži řezat poměrně často, proto je nezbytné, aby byla velká a dostatečně odolná. Nejvhodnější podložky musí snést i hluboké vrypy a řezy, a přesto zůstat beze změny hladké. Navíc by měly dobře tlumit zvuky. Nemáte-li však zpočátku po ruce nic jiného, stačí i velké kuchyňské prkénko. Aby neklouzalo, podložte si ho protiskluzovou podložkou, tu byste si měli určitě pořídit, stejně ji budete při práci s kůží stále potřebovat.

Kamenná deska

Solidní podložka, jež klade nástrojům při ražbě dostatečný odpor a při nárazech nepovolí, je důležitá především při ražení ornamentů, iniciál a dalších vzorů do kůže. Velmi dobře se osvědčuje leštěná kamenná deska, například stará kamenná deska od venkovního grilu nebo mramorový okenní parapet. Pracovní plocha musí být rovná a hladká jako zrcadlo, aby nezpůsobila na zpracovávané kůži nežádoucí otisky, ale rozhodující je i její váha, čím těžší a větší deska, tím lépe se vám na ní bude pracovat. Ještě lepší by ovšem bylo pořídit si časem rovný masivní stůl, co se nekýve a odolává všem nárazům. Samotnou podložku si musíte podložit další protiskluzovou podložkou, jež se dá koupit i jako metrové zboží. Především slabší desky je však dobré si podložit opravdu dostatečně, nesmí pod nimi zůstat jakákoliv proláčklinka, jinak by se snadno rozlomily.

Nože

Profesionálové používají dražší půlkulaté nože (půlměsíce), s nimiž se však člověk musí naučit zacházet. Zpočátku jsou proto vhodné finančně dostupnější ševcovské, neboli obuvnické nože s čepelí se skoseným jednostranně zbroušeným ostřím. Ale i ony mají nevýhodu – musíte si je sami naostrit, což také není snadné. Ještě jednodušší bude zakoupit si jednoduché cuttery s náhradními břity, které jsou navíc levné.

Šídla

Bez šídel se s kůží pracovat nedá. Pro začátek nutná jsou alespoň dvě – jedno s ostrými hranami a s průřezem ve tvaru kosočtverce, tzv. *ploché šídlo*, a druhé kulaté, tzv. *vypichovací šídlo*. S kulatým šídlem se zvětšují dírky – musíte-li například došít dva stehy nazpět k ukončení švu, aniž byste riskovali, že si přeríznete nit, k čemuž by u plochého šídla mohlo dojít. Ploché šídlo má většinou držadlo s plochými stranami, jimiž se intuitivně vycítí postavení šídla, především jeho ostrých stran. Ploché šídlo na ruční šití musí být dokonale vyleštěné a ostré. Z profilu plochého hrotu má tvar kosočtverce s mírným náběhem do špice. Tento tvar je specifický za účelem snadného proniknutí do sešívané usně.

Jehly

Jehly uzpůsobené k šití kůže mají kulatou tupou špičku, abyste se při šití nepíchli, a rovněž je tak snadno nepíchli při provlékání dírkou do jiné niti. Zbytek nitě se vyplácí ponechávat v jehle, dokud si nepřipravíte další nit či řemínek. Je lépe vidět a neztratit se. Šídlo se může zapíchnout třeba do hrudky včelího vosku.

Nitě

V zásadě existují dva druhy nití: přírodní nitě ze lnu, bavlny či konopí – a nitě z umělých vláken. Já osobně používám jen přírodní nitě, jsou na pocit příjemnější a lépe se hodí k tomuto přírodnímu materiálu. Přírodní nitě však mají i nevýhodu: jsou obtížně použitelné pro strojové šití, neboť nejsou zcela jednolitě a pravidelné. Už z fotografie je vidět, že jsou poněkud nerovnoměrné a hrubého povrchu, to ale u ručního švu nehraje roli. Výhodou přírodních kroucených nití je, že je možné lépe zahrotit při navlékání do ucha jehly.

Přírodní nitě jsou totiž stáčené z několika pramínek, a proto je lze při provlékání ouškem jehly jednodušeji stočit a provléknout. Naopak jejich barevnost je skromnější, o moc větší výběr než černou, bílou či přírodně zbarvenou nit nenajdete. Nitě z umělých vláken

(polyesterové nitě), ale i některé bavlněné nitě, nejsou točené, ale splétané, říká se jim pak pstruhové. Nedají se jednoduše stočit mezi prsty. Někteří výrobci je dodávají už povoskované, tedy uzpůsobené k šití. Polyesterové nitě existují téměř ve všech barvách, proto se dobře hodí na ozdobné švy. Umělá vlákna se při ukončení stehu lehce zajistí proti rozvázání, stačí nit zapošíť o dva stehy zpět, z viditelné strany došít ještě další steh a obě nitě pak na rubové straně zastříhnout asi na délku 5 mm, či ještě o něco méně. Tento konec se zapalovačem snadno zataví do kuličky, což zabrání uvolnění švu.

Nitě by měly být silné zhruba 0,7 až 1 mm, při tloušťce kůže o 4 mm je to asi nejvhodnější poměr tloušťky nitě a kůže. Příliš slabá nit by se zařezávala a řádně nedržela, příliš silná by vyžadovala nadměrně velké dírky, jež by kůži zeslabovaly.

Drážkovač a hranořízek

Kromě povrchu kůže, na němž oko spočine nejdříve, upoutá výrobek i čistým opracováním hran. Abyste hranu uříznutou v pravém úhlu k povrchové ploše usně zkrášlili nebo připravili pro další pracovní operace, je nutné v ní vyrýt ozdobnou drážku tzv. drážkovačem.

Drážkovač je nástroj různých tvarů a provedení od kovového, přes speciálně vysoustružené kousky dřeva, až po nástroje se vsazenou kostěnou částí. Všechna tato provedení mají stejnou funkci – jedna část drážkovače drží odstup od hrany kůže, nástroj se vede podél hrany tak, aby zůstal od kraje zachován stejný odstup, zatímco druhá jeho část vytlačuje drážku. Při vyrývání drážky se vyplatí pracovat nejprve pod malým tlakem a teprve postupně ho zvyšovat, až hloubka a barva odpovídá naší představě. se Následně se hrana seřízne (zalomí) hranořízkem pod úhlem 45°.

Hranořízek by měl kůži zeštíhlit zhruba o 1/4 tloušťky jak na vnější (lícové), tak i na vnitřní (masové) straně. K dostání jsou hranořízky nejrůznější šířky.

Lešticí dřívka a drážkovací kostice

K ohlazení a vyleštění hran je vhodné lešticí dřívko, kulatý dřevěný nástroj, do něhož jsou vyfrézovány drážky různé šířky. Těmito drážkami se přejíždí přes hranu kůže a s trochou citu, síly a obratnosti se jím hrana pěkně zaoblí a ohladí. Lze použít i kostěnou drážkovací kostici, s níž je leštění rovněž možné, ale poněkud obtížnější. Její výhodou je, že si lze ostrou špičkou kostice nakreslit na líci kůže čáry a kulatou stranou se dají opět vymazat.

Šicí svěrka (sedlářský koník, skřipec)

K preciznímu šití je bezpodmínečně nutná šicí svěrka, tzv. sedlářský koník. Pro kutily je k dostání i na webových stránkách nabízejících sedlářské potřeby a nástroje k opracování kůže. Svěrku je třeba řádně upevnit k podložce. Jednoduché typy svěrek lze vylepšit polepením jejich čelisti tenkou kůží.

Ostatní pomůcky

Kovové pravítko je vhodné k předrýsování rovných čar, ale pomůže i při stříhání. Kdyby snad po kůži příliš klouzalo, může se jeho spodní strana polepit smirkovým (brusným) papírem. V dílně se vyplatí mít v zásobě několik kousků korku, v nich si šetrně přemístíte šídla z místa na místo. Korkem se také ochrání prsty při šití tuhé kůže. Podržíte-li z protilehlé strany proti šídlu korek, špička šídla se vám nezapíchne do prstu. K přípravě přírodní niti budete potřebovat hrudku včelího vosku velikosti běžného mýdla. Voskem lze natřít i hrany kůže a vyleštit je tak.

Hrany kůže se barví barvou na kožené hrany. Jsou k dostání většinou už i s aplikátorem, s nímž se dá rychle a čistě pracovat. Lze je však zakoupit i v malých kanistrech, z nichž se barva nabírá velkou vatovou tyčinkou. Pozor, ať se vám lahvička nepřevrhne na kuchyňském stole, barva na hrany se jen těžko dostává z potřísněných textilií. K lepší stabilitě je vhodné naplnit si misku pískem a postavit si nádobku s barvou dovnitř – to zabrání nejhoršímu. Hotový výrobek je třeba chránit proti vnějším vlivům. Dnes si však už snadno opatříte dobrý tuk na useň i širokou škálu dalších speciálních ochranných produktů. Ty se od sebe odlišují i způsobem, nakolik jimi ošetřená kůže ztmavne. Vyplatí se předem si vyzkoušet intenzitu zbarvení na přířezu kůže, se ztmavlou kůží se potom už moc zázraků nenadělá.

Lekce 2

Druhy použitých usní

Ve způsobu vydělávání kůže existují veliké rozdíly. Nejvíce kůží se celosvětově vydělává pro další průmyslové zpracování, zde se však často jedná o méně kvalitní kůže zpracovávané chemickými substancemi. Tyto kůže bývají někdy tak tenké, že ani nelze ušít pořádný ručně šitý šev, proto nejsou vhodné pro projekty popsané v této knize. My se budeme zajímat jen o následující typy:

Sedlářská useň

Je to silná hovězí kůže vyčíněná látkami rostlinného původu (též *tříslučiněná*), která nepotřebuje dodatečné vtírání tuku ani jinou povrchovou úpravu, protože obsahuje vyšší množství tuku. Do této kůže se však jen obtížně razí vzory. My ji použijeme k výrobě jednoduchého pásku nebo kožených šlů.

Chromová useň

Měkká useň s jemně chlupatým povrchem (též *chromočiněná*). Lze ji vylepšit dalším doplňujícím zpracováním, kupříkladu voděodolnou vrstvou. Jedná se o široké spektrum různých usní, které se vyrábí jak pro technické, obuvnické i galanterní účely. My ji použijeme na zhotovení kožené zástěry, protože je příjemně měkká a snadno se z ní setřou skvrny.

Hladká useň

Hladká kůže je téměř stejná jako kůže sedlářská. Není ale ještě zpracovaná tukem, proto dokáže nasáknout vodu, což je pro ražbu do kůže nezbytné. Hladkou kůži lze barvit barvami vázanými na vodu, nebo ji namořit. Je však velmi choulostivá a vystaví-li se nechráněná slunci, zbarví se brzo do tmava.

Z hladké usně je možné vyrobit téměř totéž, co ze sedlářské usně. Předností je, že ji lze ještě dobarvit a dobře se do ní razí vzory, ale nakonec je zapotřebí ji naimpregnovat tukem či jinými ochrannými voděodolnými výrobky. Kůže přitom tmavne, a to i v závislosti na typu použitého ochranného prostředku, určitě se vyplatí otestovat si předem jeho účinek na malém přířezu kůže.

Nubuk a semiš

Broušením upravovali lidé kůži už od pradávna, je to vlastně nejstarší způsob zpracování kůže vůbec. U nubuku se brousí lícová (vnější, původně osrstěná) strana kůže, u semiše je tomu naopak, brousí se vnitřní (masová) strana usně.

Nubuk se považuje za kvalitnější a odolnější variantu broušené usně a používá se v zejména obuvnictví.

Semiš se uplatní v oděvním průmyslu, při výrobě kožených bund, sukní, kalhot či méně odolné variantě obuvi. Tato kůže je bílá až jemně nažloutlá, barvu lze však do ní vetřít. Je velmi měkká a svými vlastnostmi připomíná spíš těžkou látku.

Lekce 3

Techniky šití

„Dobrý šev má stejnou životnost jako kůže sama“

Šití kůže je klasickým způsobem spojení dvou kusů kůže k sobě, teprve později se kvůli zlevnění výroby kůže také lepila a nýtovala, ale upřímně řečeno, nad šití v ruční výrobě není, a přitom se profesionálně vypadající a trvanlivý šev ušije s trochou cviku již s několika málo nástroji.

Uvedme si proto nyní základní výběr švů a technik zpracování.

Sedlářský šev – spojení dvou kůží překrytím

Ke spojení dvou kůží se často používá sedlářský šev. Šije se dvěma jehlami navlečenými na obou koncích nitě. Šev se ošetří včelím voskem, případně smolou, nit se stane odolnější proti roztřepení – slepí se tak dírký švu a šev se neuvolní, ani kdyby se nit přetrhla nebo prodřela.

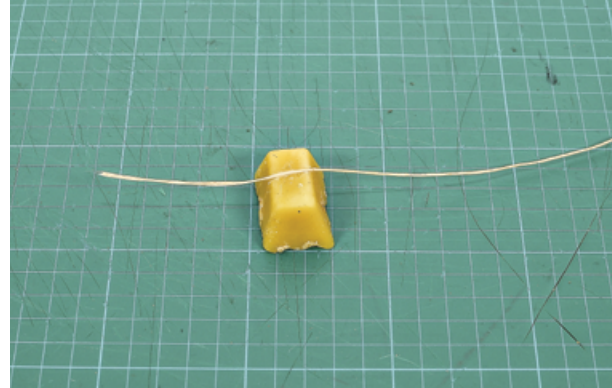
Příprava pomůcek: nit, dvě jehly, včelí vosk a nůž.

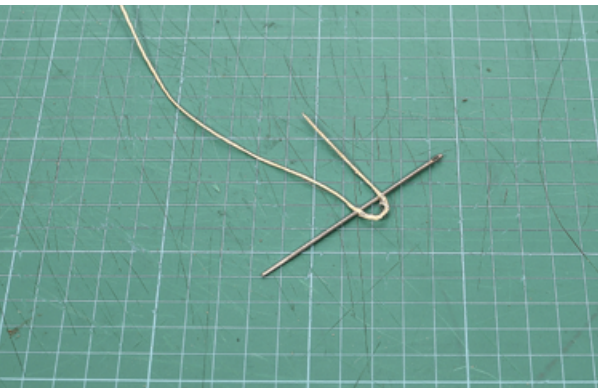
Protáhněte konec nitě pod ostrím nože, tím ji ztenčíte, a nit se lépe zašpičatí.

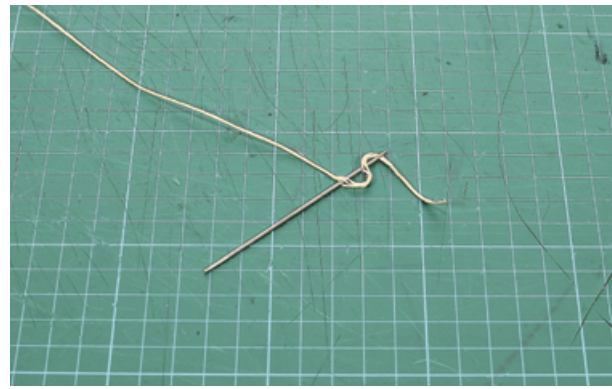
Zde vidíte odtržená vlákna a ztenčený konec nitě.

Přetáhněte nit a především její konce, přes hrudku vosku.

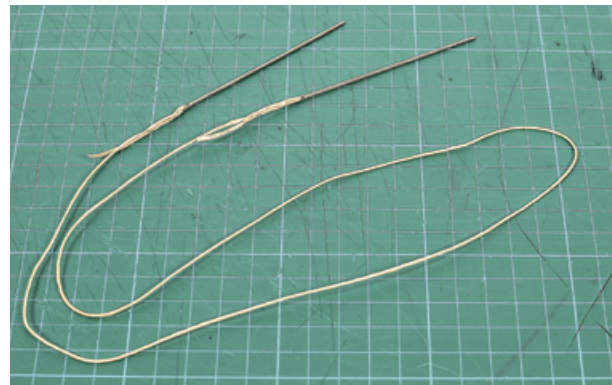
Propíchněte nit (od konce) 2 x jehlou.

Přisuňte 2 x propíchnutou nit směrem k oušku jehly a provlékněte ji jehlou.

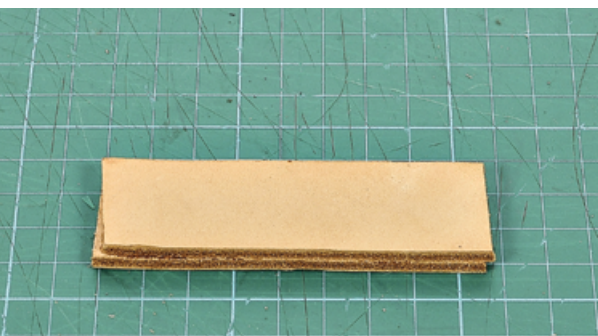
Zatáhnete-li nyní za dlouhý konec nitě, nit se u ouška jehly zadrhne v malou smyčku, takže se z ouška jehly nevyvlékne.

Jehly se navléknou z obou stran nitě.

Před šitím se obě kůže k sobě připevní a zajistí se proti posunu například lepidlem, přitlučenými připínáčky nebo úzkými jehlami – tzv. sedlářskými špendlíky. Nyní si zčásti prostrčíte úzké jehly některými z předkreslených otvorů, ale ne úplně, jen tak, aby obě kůže držely polospíchnuté pohromadě.

Kleštěmi – někdy i prsty – jde pak jehly, kdyby překážely v šití, opět vytáhnout. Připínáčky lze jednoduše vytáhnout rukou. Přiložte si nyní obě kůže k sobě, vzájemně je srovnejte a přistihněte dle potřeby, aby dobře lícovaly. Následně si předkreslete průběh švu a drážkovačem vytvořte malou drážku, kam se později může nit zahloubit, aby nevyčnívala nad kůži a nemohla se tak prodřít.

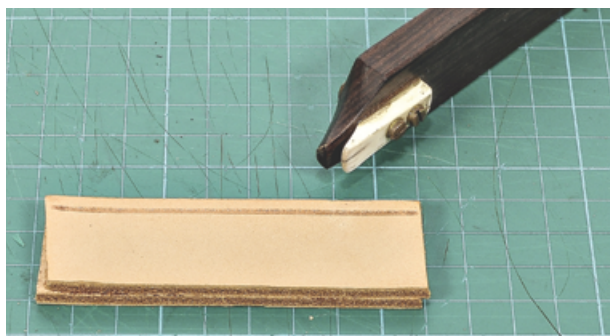
Pomůže nám, když si kůže k sobě přilepíte.

Seřízněte hranořízkem hrany na obou stranách (viz str. 12).

Poté si vyznačte odstupy jednotlivých stehů. Osvědčuje se vzájemně sladit odstup stehů s odstupem švu od okraje, nejlépe i s tloušťkou nitě. Odstup švu od kraje by měl odpovídat jedné až jedenapůlté tloušťce kůže. Je-li tedy tloušťka kůže 4 mm, měla by být vzdálenost švu od okraje 4–6 mm, odstup stehů by pak měl odpovídat jedenapůlté tloušťce kůže, v daném případě 6 mm.

U slabší kůže si raději naplánujte větší odstupy, abyste se nepřiblížili k okraji moc natěsno. Extrémně slabá kůže se nešije ručně sedlářským stehem, ale na šicím stroji, tento způsob šití však v této knize není zohledněn. Časem vám už napoví oko a cit, jak šít vyrovnanými a pravidelnými stehy.

Nejprve si vyryjete ozdobnou drážku.

Leštičím dřívkem zaoblete a ohladte hranu.

Zapouštěčem švů (drážkovačem) si vytáhněte drážku pro šev.

Označte si rozestup stehů kulatým (distančním) rádélkem (značkovačem rozestupu stehů) nebo odpichovátkem, popř. vpichovacím kružítkem.

Kůže si v šicí svěrce upevněte tak, abyste pracovali směrem k sobě a přední strana kůže byla vpravo. To zaručí, že vpichnete vždy z té hezčí strany kůže. K šití se používá ploché šídlo, jste-li pravák, povedete ho pravou rukou. Vpichnete první otvor, přičemž držíte ploché šídlo tak, aby oba břity, díváte-li se na kůži zprava, ležely na pomyslném ciferníku hodinek na 2 a na 8. Tento šikmý vpich zaručí, že se obě nitě vloží do švu lépe a čistěji a kůže se tím i méně zeslabí.

Kdybyste vpichovali otvory paralelně s hranou, vytvořily by v kůži průběžné slabé místo, v němž by se useň mohla trhat. Jakmile propichnete první otvor, prostrčte jednu jehlu skrz otvor, vytáhněte nit a srovnejte si její oba konce s jehlami tak, aby byla na obou stranách sešíváné kůže stejně dlouhá. A propichnete si šídlem druhý otvor. Nyní přijde na řadu šití. Držte jednu jehlu levou a druhou pravou rukou, v pravé ruce je navíc šídlo, které už nesmíte dát z ruky.